

**SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ PT. „EKONOMICZNE
I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU
POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ”**

Wawrzyniec Czubak, Karolina Pawlak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

W dniach 12-14 grudnia 2007 roku w Domu Polonii w Pułtusku odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”. Organizatorem tego wydarzenia był Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB. Głównym celem konferencji było zaprezentowanie obszarów badawczych i wyników badań, prowadzonych w IERiGŻ-PIB w ramach Programu Wieloletniego 2005-2009.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom uczestników, aby zwiększyć możliwość dyskusji i wymiany poglądów w czasie trwania konferencji, organizatorzy zaproponowali nową formułę obrad. Z całości poruszanych na konferencji zagadnień wyodrębniono cztery bloki tematyczne. Głównym punktem każdego bloku były warsztaty dyskusyjne. Poprzedzały je dwa wykłady w sesji plenarnej, wprowadzające do późniejszej dyskusji. W trakcie obrad plenarnych zaprezentowano osiem referatów:

1. „Konkurencyjność polskich producentów żywności po wejściu Polski do UE” – to referat wygłoszony przez prof. Romana Urbana. Wyniki badań prowadzonych w tym zakresie wskazują, że korzyści polskich producentów żywności, osiągnięte w pierwszych latach członkostwa Polski w UE, okazały się znacznie większe od prognozowanych. W konkluzji swojego wystąpienia prelegent stwierdził, że polscy producenci żywności byli dobrze przygotowani do członkostwa w UE i znakomicie sobie radzą na tym trudnym rynku. Dowodzi tego poprawa wskaźników orientacji eksportowej, co

świadczy o zwiększeniu zdolności polskiego sektora żywnościowego do sprzedaży na rynki zagraniczne i jego rosnącej specjalizacji eksportowej. Możliwości dalszego rozwoju polskiego sektora żywnościowego stwarza objęcie polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną, która stabilizuje rynki rolne i zapewnia przetwórcom dostęp do podstawowych surowców po relatywnie niskich cenach. Podjęte badania wskazują na to, że istotne znaczenie dla ekspansji zagranicznej polskiego sektora rolno-spożywczego będą miały również procesy postępującej liberalizacji światowego handlu rolnego. Zagrożeniem, zdaniem autora, jest zaś aprecjacja złotego, która zmniejsza przewagi cenowe polskich producentów żywności. Znaczącą barierą są dla nich także coraz wyższe wymagania dotyczące ochrony konsumentów, konkurencji i środowiska oraz ich dokumentowania.

2. „Ewolucja rynku mięsnego i jej wpływ na proces transmisji cen” – to temat referatu wygłoszonego przez prof. Jadwigę Seremak-Bulge. Badania tej autorki dowodzą, że w ciągu 17 lat mięso i jego przetwory realnie staniały o 55%, a rynek mięsa znajdował się pod wpływem szybko taniejącego drobiu. Znacząco zmieniła się struktura konsumowanego mięsa. Niemal nie uległo zmianie spożycie wieprzowiny, jednak zmalała konsumpcja wołowiny, a wzrosło spożycie drobiu. W odniesieniu do produkcji, w pierwszych latach po urynkowaniu gospodarki zmniejszenie dochodów i urealnienie popytu krajowego na mięso wywołały głęboki spadek jego produkcji. Od 1995 roku rozpoczął się natomiast stopniowy jej wzrost, któremu towarzyszyły intensywne zmiany w sferze ubojów i przetwórstwa. Tendencja uprzemysławiania uboju i przetwórstwa mięsa zarysowała się po 2002 roku pod wpływem dostosowywania standardów weterynaryjnych do wymagań UE. Rezultatem tych zmian był wzrost dodatniego salda handlu zagranicznego w obrocie mięsem. Referentka zaznaczyła, że problemem sektora mięsnego było i jest niewielkie wykorzystanie potencjału produkcyjnego, szczególnie ubojów, a także duże rozdrobnienie tego potencjału.

3. „Dochody rolnictwa i polskie gospodarstwa w pierwszych latach członkostwa Polski w UE” – zostały przedstawione w referacie wygłoszonym przez prof. Wojciecha Józwiaka. Autor wskazał na istotny wzrost dochodów uzyskiwanych przez ogół polskich gospodarstw, w porównaniu z sytuacją przed akcesją. Bardzo ważne jest, że ten wzrost ma charakter trwały, a składa się na to wzrost zarówno wartości produkcji rolniczej, jak i kwot dopłat bezpośrednich. Tym zjawiskom towarzyszy relatywnie mniejszy wzrost kosztów produkcji, możliwy dzięki postępowi technicznemu i substytucji droższych środków produkcji – tańszymi.

4. „Wyniki ekonomiczne wybranych produktów rolniczych w 2006 roku” – omówiła dr Aldona Skarzyńska. W swoim referacie autorka przedstawiła wyniki ekonomiczne uzyskiwane w rolniczej działalności produkcyjnej, którą w 2006 roku objęto badaniami Systemu Zbierania Danych o Produktach Rolniczych AGROKOSZTY. Pod uwagę wzięto poziom nadwyżki bezpośredniej, bez dopłat, uzyskanej z 1 ha uprawy, a w przypadku produkcji zwierzęcej – w przeliczeniu na 1 krowę mleczną, 100 kur niosek, 100 kg żywca wołowego i drobiowego brutto. W 2006 roku poziom nadwyżki bezpośredniej w produkcji roślinnej mieścił się w dość szerokich granicach; największe nadwyżki osiągnano z uprawy rzepaku ozimego i pszenicy ozimej, a najmniejsze z gryki i żyta ozimego. W odniesieniu do grup gospodarstw – najlepszych, średnich i najslabszych – podstawowym determinantem uzyskanych efektów ekonomicznych w produkcji roślinnej były warunki produkcyjno-cenowe. W gospodarstwach utrzymujących krowy mleczne wykazano dodatnią współzależność między wysokością nadwyżki bezpośred-

niej, zrealizowanej na jedną krowę mleczną, a liczbą utrzymywanych krow w gospodarstwie. Miało to związek z faktem, że wraz ze wzrostem pogłowia zwiększała się wydajność mleczna krow i rosła cena sprzedaży mleka. W rezultacie głównie te dwa czynniki zadecydowały o uzyskanych wynikach ekonomicznych.

5. „Instytucjonalne czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich” – to temat referatu opracowanego przez dr hab. Danutę Kołodziejczyk. W zaprezentowanych badaniach nad rolą systemu instytucjonalnego w społecznym procesie gospodarowania stwierdzono, że największe znaczenie we wspieraniu działalności gospodarczej na obszarach wiejskich mają samorządy gminne. Prowadzone analizy potwierdziły ścisły związek pomiędzy sytuacją finansową gminy, jej działalnością inwestycyjną oraz rozwojem pozarolniczej działalności gospodarczej. W opinii autorów wykonanych analiz, warunkiem oddziaływania samorządu gminy na rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej poprzez inwestycje infrastrukturalne jest sukcesywny wzrost dochodów, zwłaszcza własnych, w których rozdysponowaniu gmina ma znaczną swobodę. Osoby podejmujące działalność gospodarczą biorą pod uwagę aktywność władz lokalnych w działaniach na rzecz tworzenia warunków rozwoju działalności gospodarczej, m.in. przygotowanie terenów inwestycyjnych, tworzenie struktur do obsługi inwestorów. Przeprowadzone badania pozwoliły autorom na potwierdzenie tezy o dodatniej zależności pomiędzy poziomem rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej a stosowaniem przez gminy bezpośrednich instrumentów wsparcia.

6. „Wpływ funduszy strukturalnych UE na rozwój obszarów wiejskich w pierwszych latach członkostwa Polski w UE” – omówił dr Janusz Rowiński. W referacie autor podkreślił, że poza środkami pochodzącymi z programu przedakcesyjnego SAPARD, funduszy z programów po akcesji oraz dopłat bezpośrednich, na rozwój rolnictwa wpłynęły też środki, stanowiące wkłady własne rolników, wymagane jako współfinansowanie inwestycji. Na podstawie alokacji środków z programów wsparcia, autor podjął się oceny wpływu programów pomocowych na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich przez pryzmat rodzajów projektów, realizowanych w gospodarstwach rolnych. Ponieważ beneficjenci SAPARD starali się przeważnie o środki na zakup maszyn rolniczych, w tym przede wszystkim ciągników, w rezultacie program modernizacji gospodarstw rolnych przekształcił się w program ich mechanizacji, co spowodowało, że SAPARD tylko w niewielkim stopniu przyczynił się do trwałego zwiększenia potencjału polskiego rolnictwa. Niemniej, autor przedstawił wiele korzyści wynikających z implementacji programów wsparcia, do których należą: wsparcie procesu dostosowania niektórych branż przemysłu rolno-spożywczego do standardów unijnych, zwrócenie większej uwagi na sprawy ochrony środowiska naturalnego w regionach wiejskich i zrozumienie potrzeby wspierania różnych programów rolno-środowiskowych.

7. „Strategia rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej w strukturach UE” – to temat referatu wygłoszonego przez dr. Marka Wigiera. W opinii autora, podobnie jak w przypadku pozytywnego wpływu akcesji Polski do UE na dochody gospodarstw rolnych, bezpośrednim efektem integracji w przemyśle spożywczym była poprawa rentowności, wywołana, między innymi, wzrostem eksportu oraz popytu krajowego. Wyniki i stan polskiego przemysłu spożywczego w latach 2004-2007 wskazują na to, że ta część gospodarki żywnościowej została dobrze przygotowana do integracji z UE. Przebudowa i modernizacja tego przemysłu w całym okresie transformacji oraz procesy dostosowawcze zakładów przetwórczych do standardów unijnych przyczyniły się do brego wykorzystania szans, które powstały w wyniku otwarcia zamożnego europejskie-

go rynku żywności. Trwałym zjawiskiem była także poprawa i stabilizacja wyników ekonomiczno-finansowych głównych działów produkcji żywności. W ślad za tym nastąpiła również stabilizacja struktur podmiotowych tego sektora. Autor wskazał również na negatywne zjawiska związane z obecnością polskiej gospodarki żywnościowej w strukturach UE. Skutkiem ubocznym procesów koncentracji i specjalizacji produkcji rolnej jest zubożenie bioróżnorodności, proces wyludniania się peryferyjnych obszarów wiejskich, migracja młodych ludzi ze wsi do miast. Niemniej, strategia rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej w strukturach UE wymaga budowania takiego kompromisu w sprawie przyszłego kształtu Wspólnej Polityki Rolnej, który stworzy Polsce szansę możliwie najdłuższego wykorzystywania tych jej instrumentów, które pozwolą na relatywnie szybkie przekształcenia strukturalne i poprawę konkurencyjności gospodarstw, w połączeniu z zachowaniem wymogów środowiskowego zrównoważenia produkcji.

8. „Miejsce polskiego rolnictwa na globalnym rynku żywnościowym” – przedstawił w swym referacie prof. Andrzej Kowalski. Autor dokonał oceny społecznych skutków wzrostu gospodarczego na tle powszechnie przyjętych wskazań, że bogactwo tworzy się najłatwiej i najdłużej utrzymuje w liberalnych systemach gospodarczych. Obszar biedy ciągle i szybko się kurczy, mimo wzrostu populacji świata. Na podstawie wyników badań innych autorów referent podkreślał bardziej równomierny rozdział dochodów, występujący w krajach o gospodarce liberalnej, otwartym rynku i szanujących prawo własności. W krajach, w których liberalizacja systemu ekonomicznego oraz prorynkowe reformy są najwyżej oceniane, odnotowano mniejszy wzrost rozpiętości dochodów niż w krajach, w których reformy nie osiągnęły zadowalającego poziomu. Co za tym idzie, w gospodarkach liberalnych znacznie łatwiej wydobyć się z biedy. W odniesieniu do globalnego rynku żywnościowego, autor skonfrontował specyficzne cechy rolnictwa, argumentujące aktywną politykę interwencji, z jej skutkami, jakimi są zakłócenia warunków konkurencji i przepływów towarowych. Te dylematy autor pozostawił nierozstrzygnięte w sporze o wpływ globalizacji i liberalizacji na tempo rozwoju społecznego i gospodarczego świata oraz ocenę skutków liberalizacji dla światowego i polskiego rolnictwa.

Koncepcja przebiegu konferencji przewidywała możliwość zadawania krótkich pytań, dotyczących np. metodologii prowadzonych badań, bezpośrednio po wygłoszeniu referatu w trakcie obrad plenarnych. Główna część dyskusji merytorycznej nad przedstawionym problemem i wynikami badań miała natomiast miejsce podczas warsztatów dyskusyjnych. Odbywały się one równoległe w trzech grupach (w tym anglojęzycznej), a były prowadzone przez moderatorów: dr. Wiesława Zapędowskiego, dr. Krzysztofa Firleja, prof. Stanisława Stańko, dr. Lecha Goraja, prof. Renatę Grochowską, prof. Henryka Runowskiego, prof. Mieczysława Adamowicza, dr. Mirosława Drygasa, prof. Stanisława Kowalczyka, prof. Władysława Szymańskiego i prof. Szczepana Figla. Główne wnioski z dyskusji podczas warsztatów moderatorzy poszczególnych grup przedstawiali w czasie spotkania plenarnego i wówczas także była możliwa szersza dyskusja nad zagadnieniami poruszonymi w trakcie warsztatów dyskusyjnych.

W konferencji wzięło udział 120 osób z kraju i zagranicy, reprezentujących ośrodki naukowe i akademickie (Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Szkoła Główna Handlowa, Akademia Rolnicza w Poznaniu i Krakowie, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy, Wyższa Szkoła Ekonomiczna ALMAMER,

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB, Instytuty Ekonomiki Rolnictwa z Litwy, Rumunii, Węgier, Bułgarii, Czech, Ukrainy i Finlandii oraz Center for Geo-Information z Holandii), agendy rządowe (Agencja Nieruchomości Rolnych, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa), banki (Bank Gospodarki Żywnościowej, Rabobank Polska S.A.), związki producentów i przetwórców (Polski Związek Hodowców i Producentów Trzody, Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Spożywczego, Polska Federacja Producentów Żywności, Związek Prywatnych Przetwórców Mleka), doradztwo rolnicze (Pomorski ODR, Kujawsko-pomorski ODR, Lubelski ODR) oraz media (Top Agrar Polska, Farmer, Polskie Radio). Zaproponowana konwencja obrad, których najważniejszym elementem była głęboka i wnikliwa dyskusja nad poruszonymi problemami, okazała się rozwiązaniem docenionym przez wszystkich uczestników konferencji.